

Deboatt & meninger

Hvorfor selger Vinmonopolet vin fra okkupert område?

Kronikk

Håvard Melnæs,
journalist og forfatter

For noen uker siden befant jeg meg nok en gang i Vinmonopolets filial i kjelleren på Steen & Strøm. Med tiden er jeg blitt en slags stamkunde. Jeg vet som regel hva jeg skal ha, men det hender at jeg tar en titt på nyhetene i hyllene. Denne gangen stoppet øynene opp ved noen viner jeg ikke klarte å identifisere.

Alle flaskene i vareutvalget er merket med et flagg som forteller hvilket land vinen kommer fra, men ikke disse.

Kontroversielle varer

På de tre flaskene kunne jeg på etiketten på fremsiden lese at de var fra Golanhøydene. Etiketten på baksiden fortalte en løgn, nemlig at vinene var produsert i Israel. Golanhøydene er okkupert område og ikke en del av Israel.

Jeg tenkte at her måtte det ha skjedd en feil, og spurte noen av de ansatte hvorfor de solgte vin fra okkupert område.

En svarte at «du burde være glad for at Israel har Golanhøydene, hvis de ikke hadde det, ville syriske terrorister skyte israelske kvinner og barn». En annen ansatt spurte meg om «vi skal slutte å selge vin fra Frankrike på grunn av atomprøvesprengninger og vin fra Sør-Afrika på grunn av slavehandel?».

Nå er det ikke sikkert at disse uttalelsene er representative for Vinmonopolet, men de sier samtidig en del om hva som kan skje når man velger å ha kontroversielle varer til salgs.

To umulige valg

Som kunde av Vinmonopolet har jeg ikke noe alternativ, hvis jeg vil drikke vin, må jeg kjøpe den på polet. Dette er villet norsk politikk, og selv om det har tatt tid for meg å se fordelene med strengt regulert alkoholpolitikk, har jeg etter hvert blitt ganske enig med meg selv om at det trolig er fornuftig.

På generelt grunnlag har jeg en iboende

skepsis mot monopoler, og i sommerferiene, som stort sett er tilbrakt i Danmark de siste årene, blir jeg ekstra blid når jeg kan handle vin tidlig og sent og på søndager. Samtidig er Danmark blant landene i Europa med størst problemer knyttet til alkoholisme, så jeg skjønner intensjonene her til lands.

Samtidig er det ikke uproblematisk med monopol. Jeg for min del ønsker ikke å handle i butikker som har varer produsert på okkuperte områder, som igjen gir inntekter til okkupanten og setter de okkuperte ytterligere tilbake. Hadde Rema solgt appelsiner fra okkuperte områder, kunne jeg enkelt ha kjøpt mine appelsiner i en annen butikk.

Så jeg står overfor to umulige valg: Jeg kan boikotte Vinmonopolet, men jeg har lyst på vin. Jeg kan overse vinene fra Golanhøydene, men noen ganger ønsker jeg å være prinsipiell.

Så hva gjør jeg?

Debatthysteri og pålegg

Jeg ringte Vinmonopolet og snakket med en i ledelsen. Vedkommende var hyggelig og imøtekommende, men svarte knapt på noen av problemstillingene jeg la frem. I stedet fikk jeg lange foredrag om alkoholprosjenter, lover og reglement. Vedkommende kunne også fortelle meg at Knut Olav Åmås en gang hadde skrevet at det ikke var noe som skapte mer debatthysteri blant nordmenn enn Israel/Palestina-konflikten. Han sa videre at Vinmonopolet var under strenge retningslinjer fra Helse- og omsorgsdepartementet og utenriksdepartementet.

Slik jeg forsto ham, hadde Vinmonopolet i realiteten ikke noe valg, de var pålagt av Utenriksdepartementet å selge viner fra okkuperte områder.

Jeg stusset og tok kontakt med Utenriksdepartementet. Etter å ha blitt sendt fra avdeling til avdeling, mitt inntrykk var at ingen ønsket å snakke om dette, fikk jeg til slutt beskjed om å sende mine spørsmål til e-post-adressen seksjon.for.midtosten.org.nord-afrika@mfa.no.

Tyven selger varer

Mine spørsmål handlet blant annet om

Det er trist at Norge hverken har retningsans eller ryggrad i internasjonal politikk

”

gjeldende norsk politikk når det kommer til varer fra okkuperte områder og om det er greit at statseide selskaper i sine butikker selger varer produsert i okkuperte områder.

Etter noen purringer, kom svaret ti dager senere. Det vil si, ingen av spørsmålene ble egentlig besvart, men jeg fikk en formell redegjørelse med henvisninger til paragrafer og resolusjoner.

I korte trekk svarte utenriksdepartementet at Norge ikke anerkjenner at Golanhøydene tilhører Israel, og at det ikke eksisterer noen restriktive tiltak mot import av varer produsert i okkuperte områder.

Nok en gang stusset jeg: Det er ikke greit å stjele (andres land), men tyven må gjerne selge varene som er produsert der.

Norge mangler ryggrad

Dette er altså norsk politikk anno 2019.

Og vi snakker ikke partipolitikk. Så vidt meg bekjent var det nøyaktig samme linje under den såkalte rødgrønne regjeringen som det er under dagens blåblå.

Det er trist at Norge hverken har retningsans eller ryggrad i internasjonal politikk. Vi ser en annen vei når det gjelder Kinas massive og systematiske brudd på menneskerettigheter, fordi vi ønsker å selge oppdrettslaks som samtidig står for massive miljødeleggelses i den norske naturen.

Debattredaksjonen

DEBATTREDAKTØR
Erik Tornes

Adresse:
Aftenposten, Debatt,
Boks 1178, 0107 Oslo

KRONIKK
E-post:
kronikk@aftenposten.no

Kronikk: Maks. 6000 tegn
inkl. mellomrom.
Legg ved portrettfoto.

DEBATT
E-post:
debatt@aftenposten.no

Hovedinnlegg: 3000 tegn
inkl. mellomrom.
Legg ved portrettfoto.

Kortinnlegg: 400–1500 tegn.

KRONIKKER/
DEBATTINNLEGG
PÅ NETT
aftenposten.no/meninger

Aftenposten returnerer
ikke artikler som blir
sendt på papir.

Israelske stridsvogner fotografert under en øvelse på Golanhøydene i 2013. Mount Hermon i bakgrunnen. Arkivfoto: Baz Ratner / Reuters / NTB scanpix

Vi tar på oss våre tykkeste ølbriller og selger avansert utstyr fra Kongsberg-gruppen til Saudi-Arabia, en av verdens mest destruktive regimer, fordi det er penger å tjene på oljesjeikene.

Og vi selger selvsagt vin fra Golanhøydene, selv om det er grundig dokumentert at Israel er en brutal okkupasjonsmakt som tilsynelatende er hevet over internasjonal lov.

Er det sånn vi vil ha det?

Israel har fått frikort

Norge var okkupert i fem år for over 70 år siden.

Den perioden preger jevnlig norsk ofentlig debatt den dag i dag, senest i forbindelse med utgivelsen av Marte Michelets bok *Hva visste hjemmefronten?* Jeg er vokst opp med mine besteforeldres historier fra krigen, og bestefar satt på Grini i nesten ett år for å ha distribuert illegale aviser. Heldigvis tok okkupasjonen slutt.

Syrerne på Golanhøydene har levd under okkupasjon i 52 år. Det samme har palestinerne på Vestbredden og i Gaza. Så lenge jeg har levd, pluss seks år.

Lidelsene som en konsekvens av okkupasjonen kan man se overalt og hele tiden. Bare det siste året har israelske soldater likvidert barn og kvinner, menneskeretthetsaktivister og helsepersonell.

Men får det konsekvenser?

Europas kollektive dårlige samvittighet

for behandlingen av jødene, både før og under andre verdenskrig, har gitt Israel et slags frikort i internasjonal politikk.

Det er å gjøre landet en bjørnetjeneste.

Verden er komplisert og politikken kompleks, men et sted å begynne kan for eksempel være at en statseid norsk monopolbedrift takker høflig nei til å videreselge tjuvgods.

Blottet for refleksjoner

Etter redegjørelsen fra utenriksdepartementet, sendte jeg 11 spørsmål til kommunikasjonssjef Jens Nordahl. Som: Hvorfor selger Vinmonopolet vin fra okkupert område? Har et statseid selskap som Vinmonopolet et særlig ansvar for ikke å støte vekk potensielle kunder ved å ha omstridte produkter i sitt vareutvalg? Hvilke moralske vurderinger ligger bak avgjørelsen om å selge varer produsert på okkupert område?

En uke senere fikk jeg «svar». En standardisert, byråkratisk redegjørelse som inneholdt fakta om alkoholprosent og at man «skal gi leverandører og produsenter markedsadgang på like vilkår».

Redegjørelsen var blottet for refleksjoner og fikk Vinmonopolet til å fremstå uten selvstendige tanker om egen virksomhet. Samtidig virket det som bevisst taktikk, ikke ulik rådende norsk utenrikspolitikk.

Kanskje ansvarsfraskrivelse for alle pengene er den nye oljen?

Signert

Boligdrevet ulikhet

Elisabeth Holvik, sjeføkonom,
Sparebank 1 Gruppen

veren etter å hjelpe flere inn på boligmarkedet har gitt utilsiktet effekt. Økt gjeld, overinvestering i eiendom og et økende skille mellom dem som er inne på og utenfor boligmarkedet. Tiden er inne for gradvis å fjerne det ubegrensede skattefradraget for gjeldsrenter.

Favorisere dem med gjeld

Renten har i Norge historisk blitt sett på som et fordelingspolitisk verktøy, og helt frem til slutten av 1980-tallet ble renten bestemt av Stortinget.

Renten ble satt lavt, til gunst for dem med gjeld. Skattesystemet ble innrettet for å favorisere dem med gjeld. Etter 2008 ble renten satt ekstra lavt av sentralbanker for å holde aktiviteten i økonomien oppe. Resultatet er at gjelden i husholdningene i Norge har femdoblet seg bare siden 2000, til Det internasjonale pengefondets (IMF) store bekymring.

Når kommunen kjøper boliger

Kombinasjonen av lav rente, gunstig skattesystem og forventning om kraftig befolkningsvekst i byene har gjort eiendom til et populært investeringsobjekt. I Oslo er det nå mer enn 53.300 sekundærboliger.

Samtidig sank eierandelen for husholdninger med lav inntekt fra 39 prosent til 29 prosent fra 2003 til 2016. Leier du bolig og har lav inntekt og kanskje et studielån, er det nesten umulig å spare opp nok egenkapital til å kjøpe bolig i storbyene. Unge blir avhengige av hjelp fra foreldre.

Samtidig får mange av dem som ikke kommer i jobb, hjelp av Nav til å kjøpe bolig. I perioden 2010 til 2018 utbetalte Husbanken 9 milliarder kroner i startlån og 6 milliarder kroner i bostøtte bare i Oslo. Oslo kommune kjøpte i 2016 259 leiligheter for tilsammen 869 millioner kroner.

Når kommunen kjøper boliger, fortrenses andre som ønsker å kjøpe bolig. Særlig rammes ungdom med foreldre som selv

leier, eller som er fra distrikter der boligprisene ikke har steget. Studenthybler er i tillegg ofte forbeholdt utenlandske studenter, og dermed presses studerende distriktsungdom ut på det private leiemarkedet.

Rette opp i virkemidlene

De virkemidlene som var tenkt å hjelpe unge inn på boligmarkedet, virker nå ekskluderende, og den sosiale mobiliteten hemmes. Realiteten er at for dem som har mye penger, så virker skattesystemet slik at de som eier industribedrifter, skattes kraftig, mens de som er storinvestorer i eiendom, slipper billig unna. Siden eiendomsinvesteringer er høyt belånt, blir verdsettingen av formuen satt lavt.

Mange norske eiere av små industribedrifter har fått økt formuesskatt de siste årene, siden grunnlaget for beregning av skatten er utvidet og verdien av produksjonseiendom har økt i verdi.

Dette er uheldig både fordi det blir overinvestert i eiendom og underinvestert i industri og gründerbedrifter som trenger å vokse.

De som ikke har egenkapital, og heller ikke har foreldre som kan hjelpe til, eller kvalifiserer til hjelp fra Nav, blir henvist til å leie. Jo flere som ikke får råd til å kjøpe, jo sterkere incentiver får de som har kapital til å investere i utleieleiligheter.

For gradvis å rette opp i de virkemidlene som i sum skaper problemer, bør en først starte med å fjerne det ubegrensede skattefradraget for gjeldsrenter, for på den måten å justere opp realrenten etter skatt til et mer normalt nivå.

Fjerne skattefradraget

Første prioritet må være å fjerne den enkeltfaktoren som i størst grad bidrar til å drive opp gjeld og boligpriser, og som vrir kapital bort fra næringslivsinvesteringer og inn i eiendom; det ubegrensede skattefradraget for gjeldsrenter.